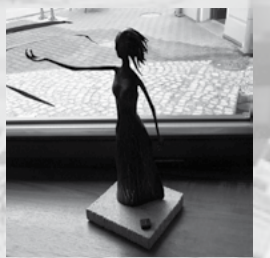

MĚSTSKÁ KNIHOVNA
ČESKÝ TĚŠÍN

AVION noviny

Čítárny a kavárny AVION|NOIVA Městské knihovny v Českém Těšíně, která navazuje na tradici legendární kavárny Avion z let 1933-1939

Číslo 1.

V Českém Těšíně 30. listopadu 2013

Občasník / Cena 10,- Kč

Přeji kavárně Avion hodně
výjimečných přátel a hostů,
kteří si porozumí skrze
prolnutí jazyků a kultur.
Jaromír Nohavica

Milí hosté,

nacházíte se v místě, které je opředeno legendou proslulé kavárny Avion, jež zde stála před druhou světovou válkou pouhých sedm let. Tenkrát byla jedinečným centrem kulturního a společenského života Těšíňanů. Dnes tady stojí budova nová, která však k Českému Těšínu patří stejně jako ta před sedmdesáti lety. Těm, kteří Avion znovu oživil, se podařilo uchopit génia loci legendární kavárny a přenést je do současnosti.

Abyste mohli lépe pochopit onu jedinečnost, připravili jsme pro vás kavárenské noviny, z nichž se dozvíte řadu zajímavých informací souvisejících s Avionem bývalým, i tím současným. Naleznete zde kus historie města a také vzpomínky pamětníků, kteří předválečnou kavárnu znali jako děti. Dozvíte se, jak vznikala její současná podoba, a co se tady děje dnes.

Kavárna dostala název Noiva (pozpátku čteno Avion) a do provozu byla uvedena 17. června 2010. Čítárna a kavárna Avion|Noiva, jak zní oficiální název, je veřejný prostor sloužící kulturním a společenským účelům. Jsou tady pořádány diskusní, literární, hudební, výtvarné či divadelní salony. Nechybí výstavní prostory a možnost účastnit se setkání s významnými osobnostmi. Nabídka programů navazuje na tradici oblíbených tanečních večerů, které jsou dnes známy pod názvem „Tančírna Avion“. Je pamatováno i na literární vzdělávací programy pro středoškolskou mládež.

Přejeme Vám, milí hosté, klidné posezení u šálku lahodné kávy nebo čaje s přáteli a příjemně strávený čas při čtení novin a časopisů.

Vaše redakce

Kavárna vstala jako Fénix z popela...

Kavárna Avion vstala z popela stejně jako bájný pták Fénix. Nicméně než se nápad její obnovy proměnil ve skutečnost, uplynula spousta času a zasloužilo se o to hodně lidí. V následujících řádcích proto vraťme čas o nějaký ten rok zpět a dejme prostor těm, kteří se o vznik staronové kavárny zasloužili největší měrou. Na začátku byl nápad. Ten se zrodil v hlavě českotěšínské rodačky Renaty Putzlacher Buchtové, známé básničky, dramaturgyně, překladatelky. Vznik kavárny provázela od samého začátku snaha navázat na kulturní dědictví meziválečné kavárny Avion, která na stejném místě stála v letech 1933-1939 a v důsledku událostí druhé světové války zanikla. Její krátká historie se však silně zapsala do povědomí místních obyvatel. Scházeli se zde měšťané, umělci i pašeráci, Češi, Poláci, Němci, Židé. Nostalgie po starých zašlých časech první republiky je živá...

Renata Putzlacher

básnička

Kavárna – Kawiarnia – Kaffeehaus.

V letech 1996–2010 se konalo v klubu, ve foyeru i na jevišti Těšínského divadla, pak i v Praze, Brně, Zlíně a Opavě padesát literárně-hudebních večerů. Na scéně Kavárny Avion, která není vystupovali herci Těšínského divadla a umělci z jiných měst a států. Zanedlouho se k naší autorské dvojici (Jaromír Nohavica se účastnil večerů v divadelním klubu do roku 1997, později se odstěhoval z Českého Těšína) připojil skladatel Zbigniew Siwek. V rámci edice AVION jsme pak vydali dvě desky, *Lamus* a *Těšínské divertimento*, a také pohlednice a knihy těšínských autorů.

Česko-polské umělecké sdružení s názvem Spolek-Towarzystwo AVION bylo v roce 2000 registrováno na Ministerstvu vnitra ČR. Kmenoví členové Avionu (Jaromír Nohavica, Zbigniew Siwek a Renata Putzlacher-Buchtová) se stali zakladateli spolku, připojili se k nám i herci Těšínského divadla. Já jsem byla zvolena jeho předsedkyní. Členové spolku AVION od roku 2010 spolupracují s Čítárnou a kavárnou Avion|Noiva. To, že tato budova zase stojí u mostu přes řeku Olzu, považuji za malý zázrak, a proto jsem mu věnovala knihu s názvem *V kavárně Avion, která není*.

Renata Putzlacher

Když v roce 1996 vznikla v Těšínském divadle myšlenka pořádání česko-polských kulturních večerů v divadelním klubu, tehdejší vedení pověřilo mě a písničkáře Jaromíra Nohavicu přípravou prvního literárně-hudebního večera. Premiérový pořad s názvem *V kavárně Avion, která není*, jenž se konal dne 23. února 1996, jsme pojmenovali podle multikulturní kavárny, která kdysi stála poblíž hraničního přechodu v Českém Těšíně. Měla jsem totiž ve své sbírce starou pohlednici – na bílé funkcionalistické budově Avionu byly umístěny nápisy ve třech jazycích:

HYMNA KAVÁRNY AVION

Kavárna, která není.
Zmizela jako snění?
Neopakovatelná,
kdopak ji srovnal se zemí?

Kavárna létající
jako sen syna Daidalova.
Kavárna plávající po Olze,
která plyne zas a znova.

Kavárna ze čtyř žvlů,
pátým je poezie,
Někdo říkal, že je už passé
a v Avionu zase žije.

Avion u mostu – je prima sort
ten funkcionalistický dort.
Je vyprodáno, všichni jsou rádi,
Piastovská věž ční v pozadí.

Avion je zase jak jedna báseň,
kdo má rád prózu, kráčí dál.
Avion má křídla, Avion je pták,
jednou se vrátíš, tak či tak.

text: Renata Putzlacher,
hudba: Zbigniew Siwek

Jan Halama

podnikatel

Působí ve firmě, jež má své sídlo v historické budově stojící těsně u současné Čítárny a kavárny Avion|Noiva. Kdysi v ní měli své působiště celníci a pohraniční stráž, avšak poté, co se Česká republika stala členem Evropské unie, se situace změnila. Celní a pohraniční stráž zanikla, do uvolněné budovy přestěhoval Jan Halama svou firmu. Na místě dnešní kavárny nebylo nic, psal se rok 2005.

„Vzpomínám si, že tam rostly stromy a tráva, prostě nevyužitá místa. Když jsem díval z okna, začaly mě napadat myšlenky, což tak postavit repliku předválečné kavárny. Věděl jsem, že tam kdysi stála. Jednak od Renaty Putzlacher, která se o toto téma hodně zajímala, také od dalších osob nebo z novin. Rozhodl jsem se, že oslovím architekta Czesława Mendreka,“ dal se do vyprávění pan Halama. Na základě dobových fotografií nejdříve vznikla vizualizace, jak by asi kavárna mohla vypadat, posléze projektová studie. Tomu však předcházela řada setkání s Renatou Putzlacher, pro kterou obnova Avionu byla životním snem, a která již dříve spolu s Jarkem Nohavicou připravila pořad s příznačným názvem *V kavárně Avion, která není*. Zároveň měla k dispozici spoustu historických materiálů včetně fotografií. „Naším cílem bylo postavit multifunkční budovu, která by sloužila různým účelům, neměla to být výhradně kavárna,“ pokračoval Jan Halama. Takové byly začátky a první realizace. Za nějakou dobu však bylo vše jinak. „Moje firma, která nechala vypracovat poměrně nákladnou projektovou studii a také ji financovala, se záhy rozhodla, že se do samotné stavby nepustí. První nápad se zrodil živelně, posléze jsme si uvědomili, že naše firemní filosofie je zcela odlišná, a proto jsme projektovou studii včetně vizualizace darovali městu Český Těšín. Město vzalo na svá bedra samotnou realizaci a pokračovalo v ní spolu s Regionálním sdružením Těšínské Slezsko,“ uzavřel Jan Halama. První dva vypracované dokumenty měly velkou váhu a byly velmi důležité. Mohly se totiž představit nejen Těšíňanům, ale zejména lidem, kteří o stavbě budovy stojící na místě historické kavárny Avion rozhodovali.

Václav Laštůvka

výkonný ředitel Regionálního sdružení územní spolupráce Těšínské Slezska (RSTS)

Poté, co vedení města Český Těšín dostalo od firmy Jana Halamy projektovou studii Kavárny Avion, začaly první úvahy o reali-

zaci této stavby. „V té době se zpracovávala dokumentace pro přeshraniční česko-polský projekt *Těš se Těšínem - Zahradka dvou břehů*, jehož cílem bylo zatraktivnit nábřeží na obou stranách hraniční řeky Olzy. V rámci projektu se zrodilo několik investičních záměrů, jedním z dvačtyřiceti se pak stala replika Kavárny Avion,“ rozpovídal se Václav Laštůvka. Zdůraznil, že se jednalo o několik fází, kdy myšlenka postupně šla k realizaci. „O stavbu repliky kavárny Avion neprojevila zájem soukromá firma, pro níž to byla nákladná záležitost, protože stavba potřebovala opěrnou zeď na břehu řeky. To bylo v roce 2006. Nakonec bylo rozhodnuto, že se vlastní realizace stane součástí společného projektu měst Český Těšín a Cieszyn s názvem Revitalpark 2010. O dva roky později se RSTS podařilo získat finanční prostředky z Evropského fondu pro regionální rozvoj – Operačního programu přeshraniční spolupráce ČR-PR 2007-2013 a za další dva roky už kavárna stála. Byla to velice náročná akce, protože se jednalo o první tak rozsáhlý integrovaný projekt obou měst,“ vzpomínal V. Laštůvka. Na otázku, jaké má dnes z tohoto díla osobní pocity, bez váhání odpověděl: „Když se kavárna otvírala, měl jsem prosbu, aby tato budova byla využívána s takovou láskou, s jakou byla postavena. Přesvědčil jsem se, že tomu tak je, a mám z toho velkou radost. Kavárna nejen stojí, ale především svým nekonvenčním způsobem provozování se stala unikátním místem. Podle mého názoru by si mělo město Český Těšín udržet tuto třešničku na dortu i v budoucnu.“

Vít Slováček

starosta města Český Těšín

Snaha města Český Těšín směřovala od samého počátku k tomu, aby Multifunkční budova Avion vznikla jako objekt nekomerčního charakteru. Tento ráz mu dává městská knihovna a hotelová škola, proto také není otevírací doba v neděle, jak by si mnozí představovali či přáli.

Snažíme se, aby Čítárna a kavárna Avion|Noiva byla vskutku kulturním, a ne restauračním zařízením, jakých je ve městě řada. Je to jeden výjimečný Avion, který stojí na místě s neopakovatelnou atmosférou, v němž se historie prolíná se současností. Zřejmě málokdo si představoval, že duch místa existuje. On tady prostě je a dýchá na každého, kdo sem vejde. Je to vskutku úžasný pocit, když víte, že lidé sem rádi chodí. Pokud jde o samotný název, hned na začátku jsme nemohli použít Avion, protože ten byl v té době zaregistrován a obsazen. Dali jsme proto název Noiva. V současné době jsou názvy dva. Kavárna zůstává pojmenována Noiva a na budovu se vrátil název Avion, stejně, jak to bývalo na historické předválečné stavbě. Provozovatelem Čítárny a kavárny je městská knihovna, proto její využití má literární podtext. Je to zázemí pro různé kulturní a společenské akce, výstavy, setkávání lidí z obou stran hranice, kteří zde nacházejí klid a duševní pohodu. Tento program bychom rádi zachovali i do budoucna včetně otevírací doby jako je tomu v knihovnách. V létě, kdy lze využívat letní terasu, je kavárna otevřena o

něco déle. Tyto prostory využívá město u příležitosti návštěv významných hostů.

Czesław Mendrek

architekt

Úkol vyprojektovat funkcionalistickou kruhovou stavbu, která by se v maximální možné míře podobala té původní předválečné, nebyl pro architekta nijak snadný. „První představy jsem získal z knihy obsahující staré pohlednice Těšína. Další dokumenty jsem se snažil sehnat v muzeích nebo archívech. Bohužel, marně,“ začal své vyprávění architekt Czesław Mendrek. Jedinou inspirací tak pro něj zůstala vize pramenící z dobových snímků, jichž se kupodivu sešlo značné množství. Zcela výjimečné fotografie jsem měl k dispozici od známého sběratele Henryka Wawreczky a celou řadu také od Renaty Putzlacher. Bohužel nenašly se žádné fotografie interiérů. „Umístění kavárny vzhledem k historickému Avionu i celému nábřeží nebylo lehké.“

Významně mi v tomto okamžiku pomohl článek od známého historika prof. Januše Spiry, jehož součástí byl situační plán tehdejšího Avionu. To se mi podařilo přenést do aktuálních map a takto získat obraz původního Avionu, zejména prostoru, kde byl kdysi umístěn a kde jsme chtěli situovat Avion současný. Malý rozdíl existuje a dnes je ztvárněn tak zvanou půdorysnou „stopou“ čili obrysem místa, kde stála předválečná kavárna. Stopa je znázorněna světlejší linií, která vede středem prostoru současné budovy a pokračuje přes chodník až k mostu. Má to symbolický význam, jde o protínání dvou prostorů – současného a historického. Nová multifunkční budova není replikou původní kavárny v pravém slova smyslu, neboť nenavazuje na již neexistující hotel National, jak tomu bylo před válkou,“ vypočítává Czesław Mendrek. „Vlastní budovu jsme řešili spolu s architektkou Andreou Šacherovou, interiéry navíc s básnířkou Renatou Putzlacher, která má k tématu velmi blízko. Inspiraci jsme hledali i v brněnských kavárnách. V roce 2012 navštívily Čítárnu a kavárnu Avion|Noiva právnický majitelky bývalé Kavárny Avion paní Rosalie Wiesnerové a poprvé bylo možné shlédnout dobové fotografie interiéru. Ukázalo se, že jsme byli blízko historické skutečnosti se židlemi Thonet. To nás potěšilo. Vize současného interiéru je však trochu jiná - snaží se o vytvoření atmosféry, ne o rekonstrukci historických souvislostí. Ty jsou vypíchnuty spíše jednotlivostmi než celkovým pojetím,“ dodává architekt.

Čelní stěnu současného vnitřního půlkruhového prostoru zdobí monumentální grafika brněnské výtvarnice Jaroslavy Sojnekové, v níž ztvárňuje vzájemné prolínání významných okamžiků historie a multikulturnosti města Těšína.

Podle slov architekta Cz. Mendreka tím nejtěžším úkolem byla koordinace dílčích vizí v rámci jednoho místa, což vyžadovalo velkou angažovanost desítek lidí. „Velmi dobrá byla spolupráce s vedením města, Regionálním sdružením a zejména s realizátory. Ti všichni se svého úkolu zhostili výtečně, když na malém stavebním prostoru zvládali řadu prací najednou, včetně rekonstrukce hraničního mostu. Kdyby se ke všem povinnostem

přístupovalo pouze formálně, určitě by se toto dílo nepodařilo zvládnout v tak krátké době. A toho si moc vážím,“ uzavřel architekt.

Jana Galášová

ředitelka Městské knihovny Český Těšín

Čítárna a kavárna Avion|Noiva se stala součástí městské knihovny před třemi lety. Jsme rádi, že se podařilo uchovat ducha legendární kavárny Avion a navázat na kulturní dědictví z období První republiky. Snažíme se znovu vytvořit prostor pro multikulturní setkávání a navázat na tradice umělců či vzdělavců, kteří na Těšínsku žili nebo zde zanechali své stopy. Dnešní kavárna připomíná obraz meziválečného Avionu již svým interiérem. Na každém kroku můžeme spatřit stopy minulosti. Ať už si připomeneme významné těšínské rodáky, nebo přečteme text na zdi ve staročeštině, staropolštině a hebrejštině. Můžeme si prohlédnout dobové fotografie nebo se posadit do Koutku starého muže, o němž Jaromír Nohavica už v roce 1996 zpíval ve své písni „až budu starý muž, budu svoje místo mít u okna kavárny Avion...“.

Avion|Noiva je v pravém slova smyslu literární kavárnu a čítárnu. Hosté si zde mohou denně přečíst na 40 titulů novin a časopisů v češtině a polštině nebo sáhnout po knize. Každý týden se zde konají kulturní akce koncipované do diskusních, literárních, výtvarných, hudebních salónů. Za dobu svého trvání navštívilo kavárnu mnoho známých osobností z Česka a Polska včetně spisovatelů, muzikantů, divadelníků či osobností veřejného života. Hosty čítárny byli také premiéry obou zemí. Z pravidelných akcí pro mladé jmenujme např. zajímavý a oblíbený literární cyklus „Coolturní hodina aneb Co čtete?“, kdy do Avionu přicházejí besedovat známé osobnosti ostravského a těšínského kulturního zázemí.

V čítárně se scházejí pravidelně hosté všech věkových kategorií z obou stran řeky Olzy, zastávají se turisté. Konají se kulturní a vzdělávací pořady podporované z různých grantů Česko-polského fóra Ministerstva zahraničních věcí ČR, Ministerstva kultury ČR nebo Evropského fondu pro regionální rozvoj. K atraktivním diskusním pořadům patří bezpochyby projekt *Bez stereotypů. Češi a Poláci o sobě navzájem*, kterých se účastní aktéři z oblasti kultury, literatury, designu, novinářství a hudby.

Kavárenskou činnost zajišťuje Albrechtova střední škola (dříve Střední škola hotelová a obchodně podnikatelská) v Českém Těšíně, která přijala nabídku městské knihovny ke spolupráci. Hosté si mohou vybrat ze speciální nabídky kávy a nápojů včetně ojedinělého likéru Avionovka (pro dámy) nebo likéru Avion (pro pány), mohou ochutnat vynikající čerstvé zákusky, které pečou mladí adepti cukrářského řemesla denně přímo na místě.

Dlužno dodat, že čítárna Avion|Noiva se již do povědomí veřejnosti zapsala jako součást Městské knihovny v Českém Těšíně, která si díky pestrosti a kvalitě kulturních pořadů a kultivovanému prostředí získává stále větší počet příznivců z obou stran hranice.

Text a foto Emilie Šwidrová

SOUČASNÝ INTERIÉR KAVÁRNY

Zimní zahrada - minigalerie

Koutek starého muže

Půdorysná stopa původního Avionu

František Vlácil

Viktor Ullmann

Jaromír Nohavica
5.3.2007

Max Rostal

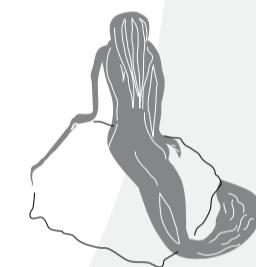
Wiesnerová

U Bláznivé Markéty

Kdopak to zpívá?
S koštětem, ve vestě
podivná žena toulá se po městě.
Čarodějnice? Małgosia? Gréta?
Na konci ulice černý stín. Markéta...

Budova kavárny Avion je výjimečná také svým interiérem v retro stylu působícím dojmem nostalgické vzpomínky na bývalou kavárnu. Vejdeme-li dovnitř, pocítíme magické kouzlo tohoto místa. Stylový nábytek včetně starých artefaktů evokuje dobovou atmosféru. Židle a stoly připomínají proslulé „thonetky“ z továrny bratří Kohnů. Návštěvníci se mohou v pohodlí usadit na oranžových sofa uspořádaných do boxů. Každý z nich dostal svůj originální název: bláznivá Markéta z písně Jarka Nohavici, těšínský vodník v návaznosti na místní pověsti anebo poslední celník a pašerák Mrówka coby vzpomínka na časy, kdy most byl hranicí. Svůj box s židovským svícem má i Rosalie Wiesnerová, majitelka původního Avionu. Na stole v každém boxu vzbudí pozornost básnický text Renaty Putzlacher. Parapety zdobí sošky a kovové plastiky. Nechybí Koutek starého muže, jehož název je převzat z písně Jarka Nohavici. Na tradice navazuje monumentální grafika na čelní stěně kavárny. Najdeme na ni podpisy významných umělců spojených s městem jako byli Max Rostal, František Vlácil, Jaromír Nohavica, Viktor Ullman. Pozorný návštěvník si všimne světlejší linie, která se prolíná celým prostorem budovy jako imaginární půdorys předválečné kavárny. Začíná světelnou stopou na grafice, pokračuje průsvitným pásem přes okno a končí na chodníku, kde je znázorněna drobnými dlažebními kostkami. Dalším nepřehlédnutelným artefaktem je koště bláznivé Markéty opřené o průčelí budovy.

U vodníka

O nich mowily
stare podania:

Ondraszek,

Czarna Księżna, utopiec,

tu cieszynianka,

tam szwedzki kopiec...

Co nie zgłębicie, panie, panowie,

to wam swym szumem Olza dopowie.

U Rosy Wiesnerové

Třicátá léta s jazzem a swingem,
s nástupem nacismu, s krizí a shonem,
Židovka Rosalie zpečetí „Avionem“.
U mostu, na kterém ahasvér Kohn
loučil se s městem: „Teschen, shalom...“

Návrh interiéru, kresba Czesław Mendrek

U posledního celníka/pašeráka

Dva protipóly – celník a pašerák
na různých březích společné řeky.
Kontroly, potupa, fronty a útěky...
Zmizely z města „mrówki“ a celníci,
spalte i závory na hranici.

Osmek a majitelé krčem

Zpracováno podle textu prof. Janusze Spyry

Téměř všechna společenství včetně městských mají své legendy a tradice, které plní řadu sociálních funkcí, z nichž k nejdůležitějším patří pěstování pocitu sounáležitosti příslušníků daného společenství. Proto neudivuje, že i nově vzniklá společenství vědomě nebo i podvědomě usilují o to, aby se mohla dovolávat vlastních legend. V Českém Těšíně, který vznikl jako město v roce 1920 na území levobřežního předměstí Těšína, se stala takovou legendou kavárna Avion. Tato kavárna, působící bohužel jen několik let, zasluhuje, aby se její historie nezapomněla, přestože jiné lokály na téže místě existovaly mnohem déle.

První krčma byla vybudována na místě zvaném Osmek v r. 1659. Od té doby se již trvale v útech komory objevují příjmy z krčmy „Na Osmeku“ (Osmeker Kretscham) nebo prostě krčmy „Osmek“ (Kretscham Osmek genannt). Od počátku se krčma orientovala na služby pro projíždějící, pro cizince přijíždějící do města na koních.

Od poloviny 18. stol. vlastnila hospodu

Bernard Galgon postavil novou budovu, k níž později dostavěl také stáje, ale stará hospoda Na Osmeku byla v provozu nadále, a to pod jeho vedením. Jak se ukázalo, nikdo neměl zájem hospodu likvidovat, naopak došlo k rozdělení výsad na výčep alkoholu, který měla do té doby jen hospoda Na Osmeku, i na novou krčmu. Došlo k tomu v době, kdy Bernard Galgon prodal nemovitost na Osmeku Antonínu Diettrichovi, jenž jednal jménem svého otce Leopolda Diettricha. Galgon si vyhradil pro sebe většinu dosavadních práv vázaných na tuto realitu, kromě jiného přijímání formanských vozů, volů, prodej sena, výčep kořalky, vína a piva a provozování křesťanské a židovské jídelny. K pozemku, který získal Diettrich, se vztahovalo jen právo výčepu vodky.

Tímto způsobem na levém břehu řeky místo jedné působily dvě hospody, vlastně dva zájezdní hostince: vedení komory tak získalo další objekt zavázaný k odběru a prodeji komorní vodky a měšťané Těšína dalšího konkurenta. Hospoda Na Osmeku byla vybudována prostě na ji-

Pohled na předválečnou kavárnu Avion

Na Osmeku Hedwig Sukowska. Podle zachovaného popisu v tzv. karolinském katastru z r. 1723 se ví, že „Kretschamb Haus“ Hedviky Sukowské, ležící přímo u městského mostu, měl jeden velký výčepní sál (Schankstube), jednu obchodní místnost, dále se v něm nacházely po jednom sklep, kuchyň, pokoj, komůrka, podkroví a kromě toho ještě stáj pro koně. Z toho vyplývá, že hospoda sloužila pro ubytování nebo odpočinek osob přicházejících do města.

Dalšími majiteli krčmy na Osmeku byli manželé Adam a Anna Czarnotovi, po r. 1755 Adam Czarnota. Ten vedl krčmu dlouho, téměř 40 let, až do své smrti, poté ji zdědil a krátce spravoval jeho syn Franz Czarnota, po něm Josef Mentel. Ke konci 18. stol. krčmu koupili manželé Franz a Polyxena Kratochvílovi. Ze zachovaných plánů a nákresů je zřejmé, že původně stála hospoda Na Osmeku přímo u vyústění Hlavního mostu, a z toho důvodu musela cesta vedoucí přes most zatáčet, aby mohla budovu minout. Na přelomu 18. a 19. stol., kdy rakouská vláda začala investovat do budování silnic, které vytvořily základ pro dnešní novodobou komunikační síť na Těšínském Slezsku, se stala tato situace neudržitelná. Tehdy byl kromě jiného postaven i nový zděný most přes řeku pod zámkem a císařská silnice byla vytyčena přímo. Hospoda, která jí stála v cestě, měla být zbořena. Na základě knížecího rozhodnutí se dosavadní výsady hospody Na Osmeku přenášely na nový objekt, který se měl postavit na opavské ulici blízko Saské kupy. Nový majitel těšínský měšťan

ném místě téže parcely. Na plánech města ze začátku 19. stol. a na katastrálním plánu z r. 1836 je to již velká pravouhlná kostka (označená číslem 13). Kromě obytného domu, v němž se nacházela také hospoda, náležela k nemovitosti dostavba, stáje a zahrada (asi 0,6 ha). Později se masa budovy dále zvětšovala, přibývaly různé dostavby, ale významnou součástí trvale byly stáje pro koně, jako doklad toho, že jednou z hlavních funkcí hostince byla nabídka noclehů pro osoby přijíždějící do města. Postupně se vše měnilo: v r. 1813 byly kolem cesty vedoucí ze zámku do výletního lesíka Grabina vysazeny stromy. Byla tak založena alej, která se v 19. stol. stala oblíbeným místem vycházek a rekreace Těšíňanů; tím získala hospoda Na Osmeku na atraktivitě, protože se nacházela na samém začátku aleje. Majiteli krčmy se po rodině Diettrichů stali: Heinrich Lehman (1819-1828), Leopold Alter (1828-1832) a nakonec Sebastian Suczek, jenž zde čile hospodařil.

V 70. letech 19. stol. hospoda Na Osmeku byla řazena mezi výčepy, ale ve skutečnosti to byl zájezdní hostinec (Gast- und Einkehrhaus) a jeho majitelem byl tenkrát Johann Suczek. Krátce na to hospodu vlastnil Geogr Mizia, provozující dříve výčep v Polské ulici. V r. 1880 postavil Mizia v zahradě u hostince, na břehu Olzy, zastřešenou kuželnu. Soudě podle zachovaných nákresů byla velice efektní. Kuželky byly v 19. stol. velmi oblíbenou hrou těšínských obyvatel a kuželen bylo ve městě několik. Potom (v r. 1886) pře-

Pohled na most a neexistující hotel National

šla hospoda Na Osmeku do vlastnictví Marie (nebo Mariany) Wróblové.

Vzhled hostince Na Osmeku z konce 19. stol. zachycují již dobové fotografie. V té době ho vlastnila židovská rodina Adolfa a Rosalie Wiesnerových, s níž je spojeno nejpříznivější období historie této budovy a celé nemovitosti. Adolf Wiesner realizoval několik investic pro pohodlí svých hostů. Wiesner zemřel dost brzy, kol. r. 1903. Vedení hostince musela převzít vdova Rosalie (Rosa), jelikož hostinec v létě 1904 vyhořel, čekaly ji značně větší problémy a investice. Ještě na konci roku předložila úřadům projekt výstavby nového, většího a modernějšího objektu, který měl stát na původním místě, tedy u hlavního mostu, na souběhu ulic Saská kupa a Aleje arciknížete Albrechta na břehu Olzy. Nová budova vznikla po mnoha úředních nesnázích. Byla mnohem větší než předchozí, vystavěna v podobě písmena V s lichoběžníkovým dvorem uprostřed. Jedno křídlo budovy (s hlavním vchodem) se nacházelo v Alejích, druhé křídlo bylo souběžné s řekou, k němuž byly dostavěny velké stáje pro koně. Obě křídla spojovalo průčelí, ozdobené půlkruhovým okénkem s kopulkou ve štítu a vročením 1905. Budova byla vysoká 17 metrů. V přízemí byl velký výčepní sál s bufetem, několik salonků, kulečnickový sál a nezbytné zázemí, v poschodí pak hostinské pokoje.

Nová budova začala sloužit jako Hotel National, a její typicky městská funkce hotelu stále více vytlačovala tradiční roli zájezdního hostince. Podporovaly to i další investice a přestavby, které provedla Wiesnerová již v r. 1907. Starou kuželnu nechala rozebrat, byla postavena nová přímo u stěny domu. Ze stáje vznikl taneční sál a hlediště, v němž se nacházelo také pódium pro orchestr a dvě šatny. Tyto atrakce byly zprovozněny v r. 1908. V sále se konaly taneční zábavy a jedno z prvních filmových představení v Těšíně (1910). Díky novým investicím se stal dům Na Osmeku významnou budovou ve městě. Přesto sláva a prosperita Hotelu National netrvala dlouho, přerušila ji světová válka.

Válka a následné rozdělení města na dvě části zasáhla všechny obyvatele města včetně podnikatelů. V zuboženém a hranici rozděleném městě se stav služeb dlouho nevracel do předválečného stavu. Jedním z důsledků rozdělení města byl vznik samostatné židovské náboženské obce v Českém Těšíně, kde stoupenci Mojžišova vyznání tvořili značný podíl obyvatelstva. Obec neměla zpočátku žádné vlastní instituce, proto byla v r. 1929 zřízena na usedlosti Rosalie Wiesnerové rituální jatka. V následujícím roce Wiesnerová souhlasila, aby byla v jejím domě zřízena košer kuchyně, kterou do té doby provozovala Amalie Landau ve Viaduktové ulici.

Další prvek, který obohacoval nabídku hotelu, byl prodej zmrzliny v budce. V ní prodával nějaký Ital vynikající zmrzlinu, zaručeně italskou.

Wiesnerová sama zřejmě ke svému věku

již hotel ani hospodu neprovozovala. Hotel byl zřejmě zavřený, ale hospodu v Masarykových alejích č. 2 provozovali podle adresářů Oldřich/Ulrich Suk a Josef Suk. V Českém Těšíně již byly zřízeny všechny nejdůležitější veřejné instituce a život se v nově vzniklém městě stabilizoval. Výčepů a hospod v Českém Těšíně nepochybělo. Proto se snad zrodil i nápad zřídit lokál, který by se odlišoval od jiných.

Příběh kavárny Avion

V roce 1932 začala Wiesnerová opět investovat, a to svou nejznámější inovací v podobě kruhové stavby, v níž se měla zřídit kavárna a cukrárna. V létě 1933 již byla v provozu. Nový objekt byl vystavěn ve tvaru písmene L; přitom křídlo přilehlé k původnímu domu Wiesnerové mělo rozměry 14,40 m na 5,95 m, druhé šířku 9,50 m a délku 9,80 m a mělo zaokrouhlený konec směrem k mostu. Základní část budovy tvořilo přízemí. Zde byla kavárna o rozměrech 13,8 x 3 m přilehlá ke staré budově, s níž byla propojena dveřmi. U přilehlé stěny se nacházel taneční parket (5 x 3,1 m). Před ním byla cukrárna, v níž byly stolky u velkých oken, aby se mohla pozorovat řeka a most. Ve sklepe se nacházela kuchyně, toalety a sklady, na střeše objektu byla otevřená vyhlídková terasa s malým zastřešeným bufetem.

Nový objekt měl funkcionalistickou architekturu a příliš se nehodil k secesní výzdobě starého Hotelu National. Byl však nápadný a viditelný z obou stran mostu. Jmenoval se Kavárna-restaurace Avion. Prvním provozovatelem zřejmě po dohodě s majitelkou byl Emil Streck.

Vzhledem k atraktivní poloze a krásnému výhledu nejen na most se Avion stal oblíbeným a nejčastěji navštěvovaným podnikem Českého Těšína. Velkou výhodou byl taneční parket se stálým orchestrem, navíc se majitel snažil o další atraktivnější tým, že zval známé umělce. Kavárna byla atraktivním střediskem nejen pro milovníky tance, ale i pro pašeráky. V kavárně se totiž uzavíraly obchody a pak se okny ze sálu nebo přímo z terasy dohlíželo, zda se vše děje podle dohody. Podplacené osoby po průchodu celní kontrolou odevzdávaly zboží pašerákovi na druhé straně hranice.

Kariéra kavárny Avion trvala jen několik let. Budova byla totiž vážně poškozena při výbuchu v září 1939, kterým chtěli vyhodit ustupující polští vojáci hlavní most. Pak byla Němci rozebrána.

Po válce se vlastnictví rodině vrátilo, konkrétně ing. Bedřichu Wiesnerovi a jeho sestře Růženě Michálkové, žijící v Žilině. V hotelu, spíše v jeho smutném zbytku, byli nuceně ubytováni nájemníci. Dům zbavený stálé péče chátral a po požáru v r. 1952 se opět začal demolovat. Nakonec byla zbylá část přestavěna na obytný dům. Větší část parcely, včetně místa, kde stávala kavárna Avion, byla převedena do vlastnictví československého státu, který zde nechal vytyčit příjezdovou cestu k řece.

Rosalie Wiesnerová a její kavárna Avion

Renata Putzlacher

Rosalie Wiesnerová se narodila do židovské rodiny Šegerinů 18. srpna 1858 v Tvrdošíně (maď. Turdossin) na Oravě (dnešní severní Slovensko). Stojí za to zmínit, že teprve v roce 1849 habsburská monarchie umožnila Židům se svobodně přemísťovat a zrušila zákony omezující uzavírání manželství, a když se v roce 1867 Rakouské císařství změnilo na dualistické Rakousko-Uhersko, všichni obyvatelé získali rovná práva. Židům byl často svěřován výběr cel a mýtného a provoz krčem a zájezdních hostinců. Šegerinové se zabývali obchodem, a tak jejich dcera Rosalie podědila rodinný smysl pro obchod. Její muž, Adolf Wiesner, byl haličským Židem, narodil se v Gilowicích nedaleko Živce (dnešní Slezské vojvodství) a jeho příbuzní pronajímali tamější krčmu. Tváře mladých manželů známe díky fotografiím z rodinného archivu, který nám zpřístupnily pravnučky paní Rosalie.

Rosalie Wiesnerová s manželem

Po svatbě se Rosalie Wiesnerová přestěhovala do Gilowic, kde se jí v roce 1883 narodila první dcera Růžena, o rok později druhá dcera Ida. Zatímco datum a místo narození Růženy jsem znala díky rodinným zápiskům, datum a místo narození Idy Wiesner-Braun, ženy Arpada Brauna (narozeného 1877 v Žilině), jsem objevila až v roce 2012 díky Centrální databázi jmen obětí šoa v archivu Yad Vashem. V Gilowicích přišli na svět i synové rodiny Wiesnerovy, Heinrich a Friedrich, jejichž jména jsem objevila ve školních záznamech těšínského Gymnázia arc. Albrechta. Není známo, kdy s rodiči přicestovali do Těšína (nejmladší syn Friedrich se narodil 10. března 1893 ještě v Gilowicích), v každém případě lze už najít jména Wiesnerů v těšínské knize adres z roku 1894.

Pro Rosalii Wiesnerovou byl počátek dvacátého století koncem jisté etapy. V roce 1901 jí zemřel muž Adolf a jako třiačtyřicetiletá vdova s čtyřmi dětmi se sama musela pustit do obchodování. V létě 1904 uštědřil osud rodině Wiesnerových další ránu – vyhořel zájezdní hostinec na Osmeku. Pomyslela si snad v takové chvíli paní Rosalie, že opustí Těšín? Musela být nesmírně schopná a nezlomná, protože ještě před koncem roku stihla městské radě představit projekt větší budovy, moderního hotelu, který měl nést cizokrajný název National. Rosalii Wiesnerové se přes půl roku nedařilo získat povolení na stavbu dvoupatrového hotelu National, který se velmi lišil od těch starších, architektonicky ne zrovna atraktivních budov. Souhlas jí byl udělen v roce 1905, stavba skončila na jaře následujícího roku. Na fotografii z rodinného archivu je vidět celá budova – po levé straně obytná část a obchod Heinricha Laubera, vprostřed je umístěn stylový krytý vchod, na okně je patrný nápis „Hotel – café – restaurant National“ a na štítu okénko, nad nímž lze přečíst datum „1906“. Naproti stála zastávka Olsabrücke (most na Olze). Paní Rosalie vídala těšínskou tramvaj, která tudy projížděla od roku 1911, z okna svého bytu a z oken své první kavárny.

Druhou, modernější, funkcionalistickou kavárnu Avion se rozhodla postavit na začátku třicátých let. Říkalo se, že jejím stavitelem byl Václav Nekvasil (*1840), majitel firmy, která na přelomu 19. a 20.

století postavila mnoho významných staveb v celém Československu. Tento údaj je mylný – Nekvasil totiž zemřel v roce 1906 a po jeho smrti se do čela společnosti dostal jeho nejstarší syn Otakar. Zemřel v prosinci 1933 a možná si ještě stihl prohlédnout těšínský Avion, který jeho firma, působící také v Českém Těšíně, postavila v témže roce. To už bylo období nových možností. Kancléř Adolf Hitler se přestal tajit se svými skutečnými plány a židovská podnikatelka někde na Těšínsku se chystala otevřít nový lokál. Na bílé prosklené funkcionalistické budově nechala umístit nápisy ve třech jazycích, česky, polsky a německy: Kavárna – Kawiarnia – Kaffeehaus.

Kdo byl architektem Avionu? Když jsem na plánech, které nám v létě 2011 ukázala pravnučka paní Rosalie, našla nápis „Pro paní Rosu Wiesnerovou v Čes. Těšíně – ateliér M. Scheer Žilina“ a razítko „architekt Ing. M. Scheer“, začala se mi hádanka řešit sama od sebe. Slovenský architekt Michal Maximilián Scheer (1902–2000) studoval na Německé vysoké škole technické v Brně (1925) a hned po ukončení školy se vrátil do Žiliny. Ve své počáteční tvorbě vycházel z funkcionalismu a svými progresivními urbanistickými návrhy ovlivnil vývoj slovenské moderní architektury. Málakdo ví, že svoji stopu zanechal v meziválečném období i v Českém Těšíně.

Hotel National

Díky fotografii z rodinného archivu (je na ní Růžena, dcera Rosalie Wiesnerové, její muž a dcera Signe, a také manželka Bedřicha Wiesnera, syna majitelky) si můžeme představit, jak vypadal interiér těšínského Avionu. Také díky poznámkám paní Růženy víme, že kavárna byla na tu dobu velmi dobře vybavená (12 boxů se zeleným plyšovým čalouněním, 28 stolů s mramorovou vložkou, 71 kusů pletených kulatých slohových židlí, lustry apod.), patřila k ní i terasa, taneční parket, herna pro karetní hry, biliard a kulečnick.

Prvního září 1939 počasí přálo a lidé sledovali z terasy kavárny výzvědné letadlo, které kroužilo nad městem. Odpoledne byl vyhozen do povětří Hlavní most a Avion čněl nad jeho sutinami jako Titanic. Nepopsatelný zápach se vznášel nad kavárnou – skleněnou hračkou, která se

osudy. Po svém útěku z Českého Těšína do Žiliny byla Rosalie Wiesnerová v dubnu 1942 odvezena (společně se svou dcerou Idou Braunovou, jejím manželem a synem, a také manželkou a dítětem syna Heinricha) do koncentračního tábora Auschwitz-Birkenau, kde byli všichni otráveni smrticím plynem cyklon B. V roce 2012 byl z iniciativy Spolku AVION a města Českého Těšína vsazen do chodníku před kavárnou Avion|Noiva pamětní kámen (tzv. stolpersteine) se jménem Rosalie Wiesnerové a datem její smrti (15. 6. 1942). Z nepochopitelných důvodů mám ve svém rodném listě zapsán stejný den a měsíc svého narození...

Rodina Wiesnerových v Avionu

rozbila na tisíce kousků jak zrcadlo v Andersenově pohádce. Po letech mi jeden z očitých svědků vysvětlil, že to musel být plyn, který se uvolňoval z jakési trubky v podzemí budovy poté, co polská vojska stahující se ze Záolží vyhodila hraniční most do vzduchu. Ten zápach si pravděpodobně zapamatovala i Rosalie Wiesner, která opustila Český Těšín o několik dní později, ukrytá ve voze plném dřeva. Zde končí zprávy historiků o jejich dalších osudech. Budova kavárny Avion byla silně poškozená a v souvislosti s tím byla během stavby nového mostu rozebrána jako židovský majetek.

Díky pravnučkám dávné majitelky Avionu, Silvii Petrové z Prahy, Ing. Lubici Sítarové z Košic a Ing. Daniele Prekopové z Bratislavy, jsem mohla poznat její další

Úryvky z knihy Renaty Putzlacher s názvem *V kavárně Avion, která není* (česká verze v překladu *Michaela Alexy* vyjde v roce 2014).

Použité fotografie pocházejí z rodinného archivu, který nám zpřístupnily pravnučky paní Rosalie Wiesnerové.

Vzpomínky na předválečnou Kavárnu Avion

Jen pár osob si dnes pamatuje meziválečnou kavárnu stojící na břehu řeky Olzy. Oni sami tehdy byli dětmi, avšak vzpomínky na toto místo se jim dodnes vybavují.

Leopold Botha

„V Avionu jsem byl několikrát se svým spolužákem Jacobem Klappholzem, který mě brávil sebou na limonádu ke své tetě Rosalii Wiesnerové. Byla to velice elegantní paní střední postavy. Vždy nosila slušivé tmavě modré šaty, měla rezaové vlasy vysoko vyčesané, říkalo se tomu vídeňský účes. Chodila do kadeřnictví k Rosalii Fränkel hned za Prochaskovou tiskárnou. Chodila tam také moje maminka a vždy se musela objednat. Paní Wiesnerová mluvila německy. Když viděla Jakoba, volala: „dnes nebude žádná limonáda, je to drahé, stojí 20 haléřů a my musíme šetřit!“ Hned na to nás zavolala

zpět a limonádu jsme přece jen dostali. Bylo mi asi sedm, osm let. Jakob byl ortodoxní Žid, jako děti jsme mu záviděli, že i ve škole mohl nosit na hlavě takovou malou radiovku.

Kavárna byla velice elegantní podnik, setkávala se tam elita, před vchod často přijížděla luxusní auta. Navštěvovali ji důstojníci z polského Těšína, hosté z Ostravy, Radvanic apod. Vypadala malinko jinak než dnes, byla situována trochu blíž k řece. Vchod byl více vpravo a na terasu, která připomínala hřib, se šlo po točitých venkovních schodech. Uvnitř se nacházely boxy, kulaté stoly a židle s výpletem z Kohnovy továrny. Za kavárnou byla pekárna, kde se pekly košer macesy – židovské pečivo na pátek a sobotu.

Pamatuji si také na dobu, kdy byla kavárna zničena. Zbyly jen ruiny, ze zdemolovaných oken visely záclony, lidé je trhali, protože byly velice kvalitní. Budovu se už nepodařilo zachránit. Je moc dobře, že kavárna tu dnes opět stojí, i když mám dojem, že k té původní jsem měl přece jenom blíž, alespoň pro mne byla určitě hezčí.

Alfred Synek

„Do Českého Těšína na tehdejší ulici sv. Hedviky, dnes Leoše Janáčka, jsem se stěhoval 8. října roku 1932, bylo mi

tehdy šest let“, začíná své vyprávění Alfred Synek, který má přímo fenomenální paměť, pokud jde o data.

Pamatuje si všechno. Často chodil k řece do míst, kde stála kavárna Avion. „Dovnitř jsem se nikdy nedostal, byl jsem příliš malý. Moje starší sestřenky sem jezdily z Ostravy se svými snoubenci na taneční zábavy. Byl to podnik pro ty, kteří měli peníze. Znal jsem celé okolí kavárny. V domě, kde donedávna byla sauna, byla Schäterova pekárna. Se synem majitele jsem chodil do školy. Na kavárnu navazoval velký dům, hotel, dál byl park a za dnešním finančním úřadem bydleli malíři. O kousek dál byl vyškolený židovský řezník, který rituálně porážel drůbež, doma se tyto činnosti nemohly rovádět, vše muselo být košer.

S paní Rosalii Wiesnerovou jsem se nikdy osobně nesetkal, ale slyšel jsem o ní často. Říkalo se, že je to velmi schopná a statečná žena“, vzpomíná.

Kazimierz Suchanek

Uplynulo již tři čtvrtě století od doby, kdy Kazimierz Suchanek (dnes emeritní evangelický kněz) navštívil předválečný česko-těšínský Avion, avšak vzpomínky zůstaly stále živé. Byl rok 1938 a on se jako desetiletý kluk spolu se svými rodiči a známými vrátil z Visly přes Těšín do rodné Stonavy.

„Byli jsme na výletě podívat se na prezidentský zámek a k večeru se vraceli domů. V Těšíně se kolem Olzy procházelo hodně lidí. Celá alej byla nádherně osvětlena stylovými lucernami a bylo tam opravdu krásně. Také jsme si udělali procházku a pak si sedli do kavárny Avion, která byla na konci té promenádní trasy. Bylo tam plno lidí, hrál komorní orchestr a tančilo se. Příjemná atmosféra. Nebyli jsme tam dlouho, dospěli si dali kávu a říkali, že byla výborná. Pamatuji si, že jsem dostal bonbóny hašlerky a moc mi chutnaly. Byl to pro mne krásný zážitek.

Text Emilie Świdrová

Kavárenské kulturní dění přitahuje hosty

Zcela výjimečnou kavárenskou atmosféru Avionu netvoří pouze přitažlivý interiér, v němž si můžete objednat kávu, voňavý čaj či chutný zákusek. Je to místo inspirativní, místo bohatého kulturního dění, místo, kde máte k dispozici denní tisk, časopisy, knihy... Čítárna je součástí knihovny, takže čtení i literatura sem nepochybně patří. Nabídka akcí je vskutku bohatá a klade důraz hlavně na regionální kulturu. Za tři roky bylo zorganizováno takřka čtyři sta akcí prolínajících se navzájem v českém i polském jazyce. Programová nabídka láká hosty nejen z obou břehů řeky, ale také ze vzdálenějších míst. Samotné kulturní menu je rozděleno do tzv. salonů. Navštívme je nyní a alespoň některé akce si přiblížíme prostřednictvím úryvků článků a fotografií, jež se ukázaly v novinách.

KULTURNÍ MENU

Diskusní salony

Cyklus česko-polských diskusních salonů *Bez stereotypů. Češi a Poláci o sobě navzájem* vznikl proto, aby jejich aktéři hledali odpovědi na otázky, co oba národy spojuje a co je dělí. Přestože hranice zmizely, v lidské mentalitě určité bariéry nadále existují. Debaty známých osobností z obou stran hranice by měly pomoci v pohledu na své sousedy bez předsudků. V salonech se postupně setkali překladatelé Jacek Baluch a Václav Burian, disidenti Petruška Šustrová a Mirosław Jasiński, filmaři David Ondříček a Adam Sikora, designéři Jiří Pelcl a Michał Stefanowski, známý polský muzikant Robert Kuśmierki, mimo jiné hudební partner Jaromíra Nohavici, pozorovatelé Mariusz Szczygieł a Pavel Trojan, osobnosti Těšínského Slezska básniřka Renata Putzlacher a převor Břevnovského kláštera Petr Prokop Siostrzonek. Design celého projektu zpracovává Pavel Noga.

Populární český písničkář Jaromír Nohavica, tvůrce těšínského mýtu a charismatický polský kněz Zbigniew Czendlik působící v Lanškrouně, jehož si Češi oblíbili, byli hosty první debaty na téma český ateismus a polský katolicismus. Diskuse obohacena zábavnými historkami ze života i filozofickými otázkami se stala ukázkovou lekcí, jak lze budovat česko-polské vztahy bez stereotypů, bez předsudků.

Hudební a taneční salony

V Avionu hostovala řada skvělých hudebníků. Jmenujme za všechny: Vladimír Merta, Jiří Dědeček, Božena Steinerová, Renata Drössler, Oldřich Janota, Jan Burian, Dorota Barová, Beata Bock...

„Jazzový děda“ Ruda Marek

Legenda těšínského jazzu Rudolf Marek se představoval jako „jazzový děda“ a se svým kontrabasem patřil k nejvýznamnějším osobnostem v oblasti jaz-

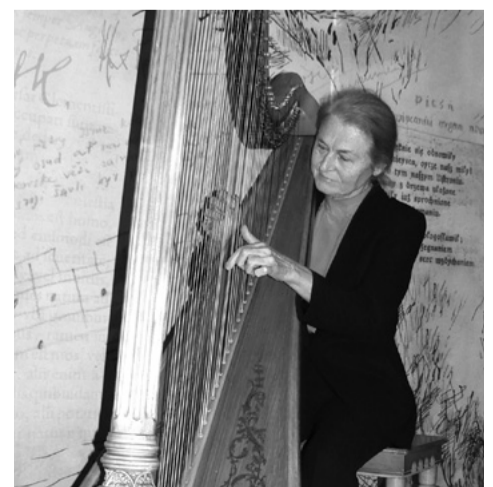

Generální konzulka PR v Ostravě Anna Olszewska zahajuje první diskusní salon Bez stereotypů. Dále zleva: Zbigniew Czendlik, Pavel Noga, Jaromír Nohavica

Ewa Jaślar Walicka

V rámci hudebního salonu vystoupila v Avionu světoznámá harfistka Ewa Jaślar Walicka. Je výjimečnou osobností, která se svou harfou zcestovala celý svět. V USA v Bílém domě ve Washingtonu koncertovala pro tři americké prezidenty Jimmy Cartera, Ronalda Reagana, George Bushe seniora, ve Vatikánu pak pro papeže Jana Pavla II. Bydlí s manželem v Českém Těšíně, úzce spolupracuje se znamenitou ostravskou harfistkou Adou Bálovou.

zu na Těšínsku. Stál u zrodu česko-těšínského jazzového festivalu, založil slavný Jazz Q Český Těšín, v osmdesátí pak sestavil Trio Jazzký Těšín, vystupoval se slavnými zahraničními hudebníky. Spolu s Jiřím Šindlerem vydal publikaci *Český Jazzký Těšín* mapující vývoj moderní taneční hudby a jazzu za posledních padesát let ve městě. Najdeme v ní větu: „Náš největší dík patří jazzovým fanouškům, pro které jsme hráli a bez nichž by Český Těšín nemohl být Jazzký.“ Rudol Marek zemřel 11. července roku 2013. Bylo mu 84 let.

Renata Drössler zpívá v Avionu

Známa pražská šansoniérka a bývalá členka divadla Semafor Renata Drössler pochází z Třince a se svými koncerty se tady ráda vrací. Hrála v celé řadě muzikálů, mj. v Draculovi. Vystupuje nejen doma, ale také v zahraničí, a je nazývána českou Marlene Dietrich.

Ve swingovém rytmu

V Avionu zní nejen hudba, ale také se tančí. Díky místním hudebníkům a knihovnicím se sem vrátila tradiční jazzová tanečnírna, která tento podnik proslavila před válkou. A tak milovníci swingu se mohou za doprovodu živé hudby vrátit do dob, kdy se všude tančil swingový tanec a zavzpomínat na noblesní večery svých babiček.

Klavíristka Božena Steinerová

Jedinečný klavírní koncert měli hosté možnost vyslechnout v lednu 2011. Božena Steinerová je těšínská rodačka, jako hudební pedagog působila na univerzitě v Regensburgu a vystupovala na řadě světových koncertních pódii, např. v Londýně, Paříži, Berlíně, Mnichově, Kolíně nad Rýnem, Moskvě, Singapuru, Tokiu a jinde. Koncert v Avionu byl nezapomenutelným zážitkem.

Uýtvarné salony

Bohatá je také výstavní činnost. Své práce zde prezentují umělci všech generací. V prostoru zimní zahrady probíhají komorní výstavy fotografií a výtvarného umění, např. počítačová grafika (Bronisław Liberda), vizuální poezie (Karel Adamus), ilustrace (Sylvie Kořánková), koláže (Władysław Kubień), fotografie (Barbara Kubániová), kresby (Svatopluk Otisk). V období od června 2010 do listopadu 2013 se zde konalo 40 výstav.

Portréty starých lidí objektivem kněze

Kazimierz Suchanek

„Nejraději jsem dělal fotografické portréty starých lidí. V jejich obličejích jsou otištěny životní příběhy. Oni nepózuji,

jejich tváře odrážejí celý, vesměs nelehký život, bolest i moudrost,” vyznal evangelický kněz, fotograf a redaktor Kazimierz Suchanek.

V květnu 2013 oslavil své 85. narozeniny a u této příležitosti se konala v Čítárně a kavárně Avion|Noiva výstava jeho fotografií s názvem *Příběhy*. Osloví nás úžasné snímky letitých lidí. Tyto fotografie nepotřebují dalšího komentáře.

Literární a divadelní salony

V kulturních programech nechybí také literáři a divadelníci. V Avionu hostovali Radovan Lipus (s cyklem pořadů *Stesk kavárenského povaleče*), Mariusz Surosz, Petra Soukupová, Martin Vo-pěnka aj.

Vladimír Merta

Bluesové inspirace

První hudebně literární pořad v nově otevřené Čítárně a literární kavárně Noiva se konal v červnu 2010. Jeho hlavními aktéry byli Vladimír Merta, Jiří Dědeček, Vladimír Křivánek a další literární osobnosti, které se sešly v Českém Těšíně na třídním setkání členů Obce spisovatelů a českého PEN klubu.

Setkání členů Obce spisovatelů a českého PEN klubu v Českém Těšíně

Setkání s Lenkou Lagronovou

Jedinečné setkání s divadlem připravil Spolek AVION v českotěšínské Čítárně a kavárně Avion|Noiva. Hostem Renaty Putzlacher a režiséra Radovana Lipuse byla Lenka Lagronová, jedna z nejvýznamnějších českých dramatiček, která nyní žije na Těšínském Slezsku. Její hru *Z prachu hvězd* uvedla nedávno činohra Národního divadla. Povídání o životě, o hledání místa, o tvorbě, o divadle se

Radovan Lipus a Lenka Lagronová

střídalo s ukázkami her této vynikající dramatičky, které zazněly v češtině i polštině. A co paní Lenku okouzlo v re-

gionu? „Poslední půlrok jsem fascinována Českým Těšínem a Těšínem polským. To jsou úplně dva jiné světy, přitom tak blízko. Často sem jezdím a trávím hodně času tím, že jenom chodím, posedávám a koukám. Fascinuje mne ta dvojakost jazyková i vizuální. Fascinuje mne a provokuje to obrovské bohatství, množství stylů, příběhů, různých lidí. Nesmírně mne to přitahuje, motivuje a nabíjí energií. Proč se o tom nepíše a netočí filmy? Jsem fascinována, opravdu.”

Maria Czubaszek a Artur Andrus

Na pozvání pořadatelů (Paté Media) polského festivalu humoru *Heca 2011* byly hosty Avionu velké osobnosti polské kabaretní scény.

Scénické čtení Lukáše Hejlíka

Zleva Alan Novotný, Tomáš Sedláček, Lukáš Hejlík

Lukáš Hejlík je častým hostem v Čítárně a kavárně Avion|Noiva jako protagonistista scénického čtení. Posluchačům představil spolu s hereckým kolegou Alanem Novotným několik zajímavých literárních titulů a jejich autorů. Za všechny můžeme jmenovat knihu s názvem *Ekonomie dobra a zla*, ve které autor a zároveň ekonom Tomáš Sedláček představuje fenomén ekonomie z neobvyklých úhlů pohledu.

Barbora Baronová a její kniha *Slečny*

Barbora Baronová a Beata Bocek

Na literárním salonu se v prosinci 2012 představila mladá nadějná autorka Barbora Baronová, která je spolu s fotografkou Ditou Pepe autorkou literárního a fotografického dokumentu, který mapuje prostřednictvím otevřených výpovědí fenomén neprovdaných žen. Kniha *Slečny* byla v roce 2013 oceněna Památkem národního písemnictví a Ministerstvem kultury České republiky v rámci soutěže Nejkrásnější české knihy, dále získala čestné uznání v mezinárodní soutěži Art Books Wanted. Na salonu vystoupila těšínsko-rožnovská písničkářka Beata Bocek a zazpívala písně z debutového CD *Ja tutaj mieszkam*.

Uzdělávací pořady

Čítárna Avion|Noiva je místem, v němž se konají také různé vzdělávací akce jak pro dospělé, tak pro mládež.

Země vzniklá z božského úsměvu

„Těšínsko je země zajímavá, bohatá a půvabná. Jakby také ne? Vždyť jak vysvětluje její folklorní původ velký epik této země

Profesor Karol Daniel Kadłubiec vedl diskusi salon věnovaný literární mapě a historii Těšínského Slezska.

Gustaw Morcinek, vznikla z božského úsměvu. Z Bible víme, že Pán Bůh stvořil pevninu a rostliny třetí den. Když se schylovalo k půlnoci, zjistil, že na kontinentu zbyl ještě malý kousek. Neřekl nic, pousmál se a z tohoto božského úsměvu vzniklo Těšínsko.“

To je pouze jedna z epizod, jež zazněly z úst profesora Karola Daniela Kadłubce na semináři pro knihovníky z celého regionu v čítárně Avion|Noiva. Navazoval na literární mapu Těšínského Slezska, kterou vydala českotěšínská knihovna. Cílem profesora povídání byl malý exkurz do historie Těšínska, protože každý z nás by měl vědět odkud přišel, kam kráčí a jaká je jeho budoucnost. Poutavým způsobem vysvětloval historii od nejstarších dob. Těšínsko leží nad řekou Olzou. Tento název je starý dva tisíce let a má indoevropský původ. „Zdaleka není pravda, že Olza je polský název, Olše pak český. Kořen slova olg je stejný jako ve slově Volga a s národnostním uspořádáním Evropy nemá nic společného. Olza je archaický název a měli bychom jej zachovat,“ konstatoval profesor.

Cestovatel a záhadolog Arnošt Vašíček

Pravidelným hostem Čítárny a kavárny Avion|Noiva je známý cestovatel, spisovatel, záhadolog Arnošt Vašíček. Představuje své zajímavé knihy, které jsou výsledkem jeho cestování po různých končinách naší planety. Naposledy popisoval svoji knihu nazvanou *Záhady Tichomoří*. Milovníkům záhad, nevysvětlitelných jevů, fascinujících příběhů představil nejzajímavější objevy i podivné nálezy ze svých cest z Velikonočního ostrova, Austrálie a řady tichomořských ostrovů.

CO ČTETE?

aneb Coolturní hodina

Cyklus diskusí představuje osobnosti kulturního zázemí Těšínska a Ostravska. Je určen mladé generaci. Besedy mají pro žáky středních škol inspirativní charakter a učí je umění naslouchat a diskutovat. Cyklus probíhá tři roky a pozvání k diskusím s mládeží již přijali: Renata Putzlacher, Petr Hruška, Radovan Lipus, Janusz Klimsza, Jaroslav Žila, Petr Hruška a Jakub Chrobák, Daniel Karol Kadłubiec, Libor Martinek, Jan Delong, Tomáš Vůjtek, Lenka Lagronová, Richard Krajčo, Vojtěch Kučera. Hosté Coolturní hodiny nabízejí odlišný pohled na literaturu. Hovoří o svých oblíbených knihách, autorech, žánrech. Často prezentují úryvky ze své tvorby.

Co čte a poslouchá Krajčo, vyzvídali studenti

Bibli, knihu o zesnulém Stevu Jobsovi, *Malého prince*, *Nirvanu - Pravdivý příběh* a poezii Vysockého. Tyto knihy přinesl na setkání se studenty českotěšínských středních škol zpěvák a herec Richard Krajčo. Přes počáteční ostych studentů z toho bylo nakonec humorné povídání nejen o literatuře, ale i hudbě nebo vztahu k duševnímu vlastnictví. Frontman kapely *Kryštof* také vyvolal diskusi, zda malý český národ je schopen vytvořit umělecké dílo světového významu. Pětatřicetiletý hudebník si se studenty středních škol rozuměl. Nakonec se ukázalo, že s o generaci mladšími žáky poslouchají téměř stejnou muziku.

Richard Krajčo

Osobnosti ostravského literárního zázemí

Setkání s básníkem Petrem Hruškou a literárním vědcem Jakubem Chrobákem bylo věnováno jednomu z nejvýraznějších českých autorů, předčasně zemřelému Janu Balabánovi.

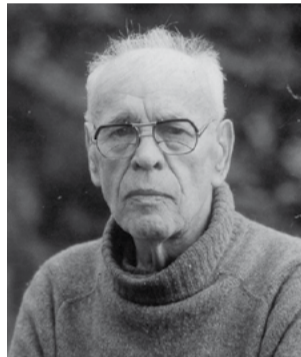

Petr Hruška a Jakub Chrobák

UZPOMÍNKOVÉ VEČERY

V kalendáři akcí nescházejí vzpomínkové večery na významné osobnosti, které se v regionu narodily a nesmazatelně zapaly do jeho dějin. Byly věnovány akademickému malíři a sochaři Franciszku Świderovi, divadelnímu a filmovému herci Bronislavu Poloczcevi a legendě těšínského jazzu Rudolfovi Markovi.

Franciszek Świder

U příležitosti nedožitého 100. výročí narození malíře a sochaře Franciszka Świdra, rodáka z Karviné, který ve zdejších kraji prožil celý život a zde také zemřel, si jeho dílo i osobnost připomněli jeho známí i pamětníci. Świder patřil k nejvýznamnějším uměleckým osobnostem na Těšínsku. Ve svých dílech věnoval pozornost světu, který ho obklopoval. Byl autorem jedinečných portrétů, lesních interiérů. Byl mistrem kreseb, grafik, karikatur. Věnoval se monumentální tvorbě. Mimo jiné je tvůrcem sgrafita na polské škole v Českém Těšíně, nástěnných maleb, vitráží, pomníků. Nejznámější z nich je *Pomník věnovaný obětem fašismu v Žitovicích*.

Bronislav Poloczek

Narodil se v roce 1939 v Horní Suché. Od roku 1956 byl hercem polské scény Těšínského divadla. Od roku 1988 byl hercem v Národním divadle v Praze. Hrál v mnoha filmech (např. *Kalamita*, *Černí baroni*, *Der Lebensborn - Pramen života*, *Bastardi*, *Copak je to za vojáka...*, *Máj*), nebo seriálech (např. *Hospoda*, *Život na zámku*, *Ulice*).

ČTENÁŘSKÉ MENU

V útulném prostředí kavárny si můžete přečíst denní tisk, časopisy a také vybrané knihy. Nabídka je vskutku bohatá.

Denní tisk: *Gazeta Wyborcza*, *Głos Ludu*, *Karvinský deník*, *Lidové noviny*, *Mladá fronta Dnes*. Týdeníky: *Horizont*, *Polityka*, *Třinecký hutník*, *Týden*. Časopisy: *Art+Antiques*, *Ateliér*, *Československá fotografie*, *Digitální fotografie*, *21. století*, *Era 21*, *Fabryka Silesia*, *Host*, *Literární noviny*, *Naše příroda*, *National Geographic Polska*, *Plav*, *100+1*, *Śląsk*, *Těšínsko*, *Tvar*, *Vlastivědné listy*, *Zwrot*, *Živá historie*.

Knihy s regionální tematikou, poezie.

Pro děti: knihy, omalovánky, puzzle, scrabble. K dispozici je wifi a zájemci si mohou půjčit notebooky.

O chod a programovou náplň kavárny se starají Dana Zipserová a Halina Klimsza

KAVÁRENSKÉ MENU

Kavárenský provoz zajišťuje v Avionu Albrechtova střední škola v Českém Těšíně pod vedením ředitelky Vandy Palowské. Mladí cukráři, adeпти tohoto řemesla, denně pečou pro hosty čerstvé zákusky a tak se již od rána line celým prostorem lákavá vůně. Učni - číšníci nabízejí hostům výběr ze speciální nabídky kávy i jiných nápojů, které dostaly zajímavé názvy spojené s Těšínem i jeho historií.

Ředitelka Vanda Palowská se svými žáky

Z bohaté nabídky vybíráme:

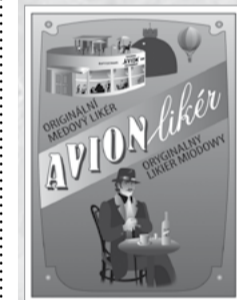
Kávy

„Von Bahnhof“
turecká

„Piaстовská věž“
viděňská

„Bláznivá Markéta“
alžírská

„Ledová Olza“
se zmrzlinou

„Avionlikér“
medový likér

„Avionovka“
kávový medový likér

Čokolády

„Avionské blues“
horká se šlehačkou

„Černá kněžna“
bez šlehačky

Český Těšín má svůj první Kamen zmizelých

Tragický osud bývalé majitelky legendární kavárny Avion Židovky Rosalie Wiesner nám připomíná Stolpersteine neboli Kamen zmizelých. Malou betonovou kostku s mosaznou destičkou, ve které je vyryto jméno a osud oběti holocaustu, usadil přímo do chodníku před kavárnou sám autor myšlenky, německý umělec Gunter Demnig. Rosalie Wiesner, která zahynula před 70 lety v koncentračním táboře Auschwitz, se tak po dlouhých letech dočkala svého symbolického hrobu. Slavnostnímu okamžiku s dojetím a slzami v očích přihlížely pravnučky paní Rosalie.

„Je to dojemné setkání, jsme vděční Spolku AVION, městu i knihovně za to, že vyvinuli tak velké úsilí, aby byl tento kámen zasazen. Naše prababička byla připomenuta a její duch tady bude pořád,“ vyznala nejstarší ze tří pravnuček Silvia Petrová bydlící v Praze. Její další dvě sestry Daniela Prekopová z Bratislavy a Lubica Sitárová z Košic přiznaly, že jim běhal mráz po zádech a jen stěží zadržovaly slzy, aby se nerozplakaly. „S naší prababičkou jsme se seznamovaly zprostředkovaně z archivů, dopisů a pár fotografií, které nám zbyly,“ konstatovaly. Rodina si tento den doplnila další útržek ze života paní Rosalie.

Český Těšín má svůj první Kámen zmizelých. Připojil se tak k dalším českým i evropským městům, jejichž chodníky nesou drobné vzpomínky na oběti holocaustu. Stolpersteine lze přeložit jako kameny, o které se má zakopnout. Název vyjadřuje sílu příběhu, který se za každým z nich skrývá. Nedovoluje jej minout a nutí nás zastavit se a symbolicky se sklonit před obětí, jejíž jméno je na kostce vyryto. A tak položením prvního Kamene zmizelých Spolek AVION možná otevřel příběhy dalších obětí holocaustu, jejichž stopy osudu se objeví na chodnících Českého Těšína.

Gunter Demnig

Stolperstein Rosalie Wiesnerové

PAMĚTNÍ LIST

u příležitosti otevření nové budovy,
jako obnoveného kulturního dědictví na místě,
kde stávala v letech 1933 - 1939 legendární kavárna Avion

čtvrtek 17. března 2010 v 16.00 hodin u mostu Družby v Českém Těšíně

Budova byla postavena v rámci společného česko-polského projektu měst Český Těšín a Cieszyn s názvem REVITALPARK 2010, který byl spolufinancován Evropskou unií z fondu ERDF v rámci Operačního programu přeshraniční spolupráce Česká republika - Polská republika 2007 - 2013, státním rozpočtem České republiky a městem Český Těšín.

Ing. Vít Slováček
starosta města

PaedDr. Milan Pecka
místostarosta města

Mgr. Stanisław Polwarczyn
místostarosta města